

Menas Literatūra Mokslas

2005 LIEPOS 30 d.

DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

Nr. 147 (31)

Lietuva — išeivija — mokykla

DR. ROMALDAS NAVICKAS

Išėjimo spausdiniuose rašoma apie bendruomenių įsteigtas mokyklas, jų kasdienę veiklą. Kartais joms truputėlį gnybteliama (D. Bindokienė, „Nejaugi mes jais nesididžiujame?“, *Draugas* 2004.05.15).

Kiečiau mokyklų atžvilgiu Ramunės Rakauskaitės („Kodėl verta vaikus leisti į liuanistines mokyklas?“, *AL*, 2005.03.19) sudėliotos mintys paskatino kiek sistemiškiau pasigilinti į lietuvių vaikų mokymą ir mokymąsi svečiose šalyse.

Emigrantines liuanistines mokyklas, matyt, kamuoja tos patios bėdos. Tačiau medžiagą straipsniui rinkau ne kritikai, o ramiam kai kurių situacijų išsiaiškinimui. Tiesiog žvilgsnis kitu kampu. Neatlikau ir specialių tyrimų, kuriuos tikrai derėtų atlikti. Tačiau surinkta medžiaga vertė diskutuoti ir, mano galva, apčiuopti kitus negu jau aprašytus spaudose sopolingus dalykus. Todėl rašinyje ir rasime klausimų, užuominų be atsakymų ar aiškinimų. Jei jie aktualūs – galima ieškoti atsakymų, nes siekis – išlaikyti lietuvių pasaulyje – taurus ir, norisi tikėti, neturintis pabaigos. Griežtai nesutinku su Andriaus Tapino mintimi, kad „išsiųsti labdaros pakeitai ar išspausdinti atsišaukimai vis dėlto nesuteikia kai kuriems lietuviams teisės aktyviai kisti į Lietuvos gyvenimo įvykius ir piktintis, kad neatšizvelgiama į jų nuomonę („Lietuvos televizija susidomėjo Amerikos lietuviams“, *AL*, 2005.05.21)“. Pagal jo supratimą aš irgi neturėčiau rašyti šio straipsnio, nes teks aptarti Lietuvos valdininkų darbo su išeivijos mokyklomis kai kuriuos momentus. Labai būtų įdomu sužinoti, kiek gi į televizijos žurnalisto – grynaveislis lietuvis – sakymą „atsizvelgė“ Lietuvos valdžia? Kažin ar tik A. Tapinas nepritarė sakymui, kad Lietuvoje jau subrendo „sunkioji biurokratija“ – kažkoks milžiniškas užtaisas mažam žvirbliui nušauti. („Sunkioji sistema“, *Tėviškos žiburiai*, 2005.05.24. Kanada.). O gal, pagal žurnalistą, nereikėjo to pa-

matyti ir paviešinti?

Aš irgi mažai tikiu, kad šis straipsnis duos ženklių rezultatų. Tačiau viešas pasakymas igalina aptariamo klausimo dalyvius nors trumpam stabtelėti, pasitikrinti ir priimti sprendimą – diskutuoti ar nekreipti dėmesio. Juolab kad Lietuvos parlamentaras Petras Auštrevičius irgi konstatuoja, kad lešos, skiriamos lietuvių užsienyje palaikyti, vaikų švietimui ir lavinimui, yra tiesiog juokingos ir visiškai neatitinka poreikio. Parlamentaro nuomone, apskritai emigracijos reikalų sprendimas pagerėtų, jei būtų įsteigta Seimo Emigracijos komisija. Tokios komisijos veiksmingumą patikrinti laiko tėkmė, bet dabartinė komisijų gausa ir piliiečių tapsmas „sunkiosios biurokratijos“ taikiniu vertia kiek suabejoti ženkliais rezultatais. Juolab, kad atvirai sakoma: „Lietuvos valdžia skatina emigruoti ir niekada negrįžti“ (A. Teišerskis, *www.delfi.lt* 2005.06.15). Šių metų birželio 15 d. Lietuvos Prezidentūroje įvyko pasitarimas, kuriame dalyvavo Seimo komitetas, Užsienio reikalų, Finansų, Švietimo ir mokslo bei Vidaus reikalų ministerijų, Tautinių mažumų ir išeivijos departamento vadovai, Pasaulio lietuvių bendruomenės, lietuvių išeivijos institucijų, mokslo institucijų bei nevyriausybinių organizacijų atstovai. Tai deramas žingsnis susikalbėjimo link. Aišku viena, kad ir vėl susikalbėjo prirašyti įvairių strategijų, priemonių planų. Ką jau ką, bet popierius Lietuva tikrai moka rašyti. Betgi reikalus derėjo tvarkyti jau vakar arba bent šiandien. Neteko sutikti emigrantų, kurių tenkintų užsienyje užsidirbtų pajamų apmokestinimo tvarka Lietuvoje. Tačiau valdininkai to nesprenzdžia ir nepadeda jokios patrankos, nepadės, mano galva, ir jokios strategijos. Juokaujama, kad prancūzams lengviau buvo užimti Bastiliją, nei lietuviams įveikti „sunkiąją biurokratiją“.

O lietuviukų mokymosi reikalai svetur tikrai žinotini Lietuvai. Tik pažvelkime, kiek viso-

Dr. Romaldas Navickas.

kiausių renginių Lietuvoje: kovo mėnesį vyko išeivijos žiniasklaidos darbuotojų seminaras, gegužės – išeivijos liuanistinių mokyklų darbuotojų seminaras, birželio – XIII Mokslo ir kultūros simpoziumas, liepą – Traukose PLB ir PLBJS kraštų pirmininkų suvažiavimas ir t.t. Džiaugtis reikia tokia gausa, bet kirba mintis, kad gausoje lyg ir dingsta vientisumas bei išbaigtumas. Ko gero žurnalistas tikrai nebūtų „sprogusi“ galva nuo pusvalandinio pranešimo apie Lietuvos politiką plėtojant liuanistinį švietimą svetur, juolab kad kai kurie iš jų dirba mokytojais ir rašo apie mokyklų gyvenimą. Tiesiog „nuskilo“ lietuvių kalbos instituto darbuotojai dr. Ritai Miliūnaitė, kuri galėjo papildomai informuoti žurnalistus apie instituto kuriamą lietuvių kalbos mokymo internetinį žaidimą „Kietis riešutėliai“ (*www.lki.lt*). Žaidimo pirminis pristatymas žada perspektyvų kalbos mokymosi būdą, kuris tiks ir jauniui, ir suaugusiems. Tačiau kažin ar šią informaciją išsiųs liuanistinių mokyklų pedagogų seminaro darbuotojai, nes į seminaro programą nebuvo įrašytas šio instituto atstovo pranešimas...

Lietuva ir išeivijos mokykla

Nuvertus sovietinį režimą, išeivija buvo „atrasta“. Įvairios Lietuvos institucijos kontakto su išeivija, o Tautinių mažumų departamentas tapo ir

išeivijos departamentu. Todėl nesigilinsime į kitų struktūrinių vienetų veiklą, o tik aptarsime keletą momentų, kurie neabejotinai susiję su Tautinių mažumų ir išeivijos departamentu (toliau – TMID).

Tokia institucija – tiktas tarp Lietuvos ir pasaulyje pabirusių lietuvių, tikrai reikalinga. Departamentas daro daug, kad lietuvių pasaulyje nesijautų vieniši. Reikia tik pritarti vienam pagrindinių siekių – išsaugoti tautos paveldą, ypač lietuvių kalbą. Gal po šimtmečio ar kito toks siekis bus vertinamas pakankamai juokingai – demografiniai liūdnei prognozuoja kad 2050 metais Lietuvoje neliks lietuvių – tačiau šiuo metu samprata dėl lietuvių kalbos išsaugojimo ir puoselėjimo negincytina ir nekelia abejonių.

Nesiimsime aptarinėti visų paveldo ar kalbos išsaugojimo kryptų ir būdų, tačiau visiems aišku, kad mokykla – viena pamatinių vietų mokantis kalbos, ypač jei šeimos mišrios ar jau sulaukusios atžalų svetur. Mokyklų steigimą, kaip rodo realūs gyvenimas, labai ap sunkina patalpų suradimas. Naperville (Illinois valstija) neseniai įsteigusi mokyklėlę patalpų ieškojo bent dvejus metus. Patalpos – skenduolio akmuo. Mokiniai mokosi tik vieną dieną ir jas pakankamai sunku kam nors kitam panaudoti. Tik džiaugtis reikia, kaip mokyklų sugeba nuo poros dešimčių vaikų išaugti iki trijų šimtų ir daugiau. Todėl juokingai skamba pastebėjimai, kad šeštadieninės mokyklėlės neturi kompiuterinių klasių, modernių klasių lentų ar „supermodernių“ naujovių. Kaipgi nepritarsi Sigaitai Balzekienei, kuri teigia, kad „atsizvelgus į šiuolaikinį Amerikos gyvenimą, į greitėjantį tempą, į nuolat išsiskverbiantį reklamų, televizijos programų, ir žiniasklaidos įtaką, stebuklas, kad vienas ar kitas vaikas, ypač tie, kurių tėvai patys užsieny gimę, tebeištaria lietuvišką žodį, tebeilanko lietuviškas mokyklas, tebeturi noro dalyvauti lietuviškose organizacijose. („Apie liuanistines mokyklas ir jų mokinius“ *Draugas*, 2004.06.30). Aš tikrai nenoriu teigti, kad liuanistinės mokyklos gali būti pedagoginėmis atgyvenomis. Turime pavyzdžių, kai šeštadieninės mokyklos išsinaudoja patalpas privačiose mokyklose. Lengvai suskaičiuojama kiek mokosi išeivijos vaikų. Bet niekas nesuskaičiuoja, kiek jų nesimoko liuanistinėse mokyklose. Mažas baigiančiųjų visą šeštadieninių mokyklų kursą skaičius veikia išryškina organizacinę nei pedagoginę pusę. Ir tam turi įtaką dar nesurasta išeivijos mokyklų vieta kitų valstybių švietimo sistemose. Tačiau yra valstybių vyriausybės, kurios gal ir turėtų tartis, kaip tautines bendruomenes įsileisti į normalias mokyklas.

Mokyklų darbo tvarkymas

Liuanistinės mokyklos, kaip ir visos organizacijos, savo darbo tvarką surašo dokumentuose. JAV lietuvių bendruomenės švietimo taryba 2004 m.

Dalis Čikagos lit. mokyklos mokinių su mokytojais ir direktore Jūrate Doviliene (II eil. pirmoji iš kairės).

balandį eilinį kartą patikslino

ankstesnius ir patvirtino naujus mokyklų darbo bei tvarkos nuostatus, kuriuose surašyta, kaip reikia dirbti. Viskas būtų puiku, jei tų pačių metų liepos mėnesį TMID nebūtų patvirtinęs savų „Liuanistinių mokyklų nuostatų“, kurie stipriai kerta su JAV LB nuostatais. Išeivijos mokytojai gal tik iš šio rašinio sužinos apie tokią nuostatų gyvastį. Todėl ir pristatau keletą TMID nuostatų sakinių: „Liuanistinės mokyklos gali organizuoti veiklą savo nuožiūra, bet... departamentas remia tik tokias mokyklas, kurios veikia pagal šiuos liuanistinių mokyklų bendruosius nuostatus“. „Mokykla gali dirbti pagal savo sudarytą bendrąją programą, jei ji yra patvirtinta... departamento ekspertų“. „Individualesios lietuvių kalbos programos sudaromos orientuojantis į Europos Tarybos priimtų kalbos mokėjimo lygių apibrėžimus (A1, A2, B1, B2, C1, C2), pagal parengtus lietuvių kalbos mokėjimo lygių aprašus (A2 „Pusiaukelė“, B1 „Slenkstis“ bei B2 „Aukštumą“)“. „Liuanistinių mokyklų mokytojų atestavimo tvarką nustato... departamentas“. „Pasibaigus mokslo metams, mokykla pateikia... departamentui nustatytos formos ataskaitą, kurioje nurodoma: grupių ir mokinių jose skaičius; pagal kokias programas buvo dirbta, kokie darbo rezultatai“.

Tokie sakiniai aiškiai rodo, kad TMID imasi tiesiogiai vadovauti liuanistinėms mokykloms. Įrašas, kad TMID remia tik tas mokyklas, kurios vykdo departamento nuostatus, yra griežtai ne nuostatinis, o šantaginis – kitaip nepavadinsi. Ir kaip turėtų elgtis mokyklos, jei, tarkim, bendruomenių valdymo institucijų nuostatuose rastųsi įrašas, kad vietos bendruomenės remia tik tas mokyklas, kurios dirba pagal bendruomenių nuostatus?

Čikagos liuanistinės mokyklos praktika rodo, kad į duris gali pasibelsti ir dešimties metų amžiaus vaikučiai, kurie kalbės lietuviškai, bet nemoka rašyti ir skaityti. Ir jis nori pradėti mokytis tuoj pat, o ne laukti, kol bus surašytos ir patvirtintos programos. Galima džiaugtis, kad tik per tris dešimtis šeštadienių vaikučiai, bendromis mokyklų ir tėvų pastangomis, išmoksta ir skaityti, ir

rašyti, ir padainuoti.

Mokyklų siekiai

Paprastai ir aiškiai JAV švietimo taryba rašo, kad „liuanistinių mokyklų tikslas – auklėti jaunąją kartą sąmoningais lietuvišiais, išmokyti juos lietuviškai kalbėti, skaityti, rašyti, kad jie pamėgtų lietuvių kalbą ir jos raštą; supažindinti su lietuvių tautos istorija, papročiais ir tradicijomis, kad jaunoji karta išlaikytų lietuviškumą“. Tam gražiai pritaria ir Vidaus Biuro mienė iš Cleveland, OH. („Sena, bet nepasenusi tema: kodėl verta vaikus leisti į liuanistinę mokyklą“. *AL*, 2005.06.11). Todėl savitiškai galima atskirti lietuvių ir žinias. Išeivijos mokyklos tikrai labiau puoselėja lietuvių nei mokyklos Lietuvos. Neatsitiktinai juk pradeda aktyviai kalbėti, kad Lietuvos mokyklos turi atverti duris etnokultūrai. Tik Lietuva gali sau leisti dešimtokus per lietuvių kalbos egzaminą mokyti su akademikams skirta užduotimi – kaip rašyti žodelį kone – kartu ar atskirai. O išeivijoje gal ir žodis ažuolas, o ypač Stelmuzės ažuolas, parašytas be nosinės, netaps mirtina nuodėme. Kitas dalykas būtų, jei šeštadieniškai laikytų Lietuvos valstybinius lietuvių kalbos, istorijos ar geografijos (gaila, kad nėra valstybinių tautos nemirtingų pasakų, dainų, šokių, dailės ir t.t.) egzaminus. Ar turime Lietuvoje mokyklą, kuri per trumpą laiką baigusius liuanistines mokyklas ir norinčius mokytis aukštesiose mokyklose juos tam paruoštų? Ir kodėl aukštesios mokyklos neturi savo priėmimo taisyklėse net išimčių išeivijos lietuviams?

Mokytojas ir metodika

Bendruomenės tikrai deda daug pastangų lietuvių bei mokyklai išlaikyti. Tačiau Lietuvoje, o ir patioje išeivijoje, yra mokslininkų ir praktikų, kurie galėtų padėti spręsti konkretias lietuviškas situacijas. Bet Lietuvoje gyvenančiuosius pirmiau derėtų „panardinti“ (yra toks vadybinis terminas) į realią – konkrečios bendruomenės mokyklą, kad ją perprastų ir susikalbėtų su realybe. O šeštadieninės mokyklos – tik trys dešimtys dienų arba, skaičiuo-

jant po keturias 30–40 minučių pamokėles, vienas šimtas dvidešimt skirtingų dalykinių užsiėmimų. Bet ir per tiek reikia pasiekti tam tikrų rezultatų. Juolab kad apie šeštadienių mokyklų mokinių namų darbus pakankamai sudėtinga kalbėti.

Todėl ir galėtų toks ypatingas šeštadieninės mokyklos darbas tapti mokslo objektu. Juo labiau, kad Lietuvoje ne tiek seniai įsteigtas lietuvių išeivijos institutas, kuriam tiesiog būtų prasminga neaplenkti ir mokyklos. Tačiau ir vėl reikia susikalbėjimo. Ypač, kad išeivikai sutaupo didelius pinigus gimtajai Lietuvai. Mat, Lietuvoje kiekvienas mokins gauna pinigų „krepšeli“, kuris pervežamas į jo pradėtos lankyti mokyklos išdą. Todėl vien Čikagos apylinkėse besimokantieji Lietuvai šiais metais sutaupė per vieną milijoną litų! Tad yra apie ką pagalvoti.

O mokytojų, kaip sako mokyklų administratoriai (Laima Apanavičienė „Rūpestis vaikais – visų mūsų pareiga“. *AL* 2004.09.23), nėra taip lengva susilaukti. Juolab kad mokytojai, kaip teigiama, turi laukti ne materialinės paskatos, o profesinės, šalia kitų darbų, atgaivos (o TMID net atestaciją susigalvojo).

Čikagoje paprastai vos ne vieną valandą važiuojama į darbą, todėl paskaitiukime – apie dvi valandas užtrunka kecionė, dar valandą kitą reikia skirti pasiruošimui pamokai ir 40-ties minučių pamoka. Yra pedagogų, kurie taip dirba dešimtmečius. Ir kaip būtų puiku, jei Lietuvai pasakytų, kad jie atliko lietuvių didelį darbą, todėl jiems, pradėjus dirbti Lietuvos mokykloje ar besitaikantiems į pensiją, pedagoginis darbo stažas bus padidintas tiek metų, kiek dirbo mokytoju šeštadieninėje mokykloje.

Nukelta į 2 psl.

TURINYS

XIII Mokslo ir kūrybos simpoziumas.

Santara Šventosios pakrantėje. Leidiniai.

„I laisvę“ fondo studijų savaitė. *Lituanus* konkurso laureatai.

Čikagos lit. mokyklos, veikiančios Jaunimo centre, devintokai.

Visos nuotraukos Zigmo Degučio.

XIII Mokslo ir kūrybos simpoziumas

VYTAUTAS NARUTIS

Tryliktoji Mokslo ir kūrybos simpoziumas įvyko birželio 30 – liepos 5 d. Lietuvoje. Jis sutraukė mokslininkus ir kultūros darbuotojus iš JAV, Kanados, Japonijos, Anglijos, Italijos, Australijos bei kitų pasaulio kraštų. Nemaža dalis dalyvių gimusi už Lietuvos ribų, neaplenkiant ir Sibiro bei kitų Azijos kraštų. Taip pat susirinko Lietuvos universitetų bei institutų darbuotojai iš Kauno, Vilniaus, Klaipėdos bei Šiaulių apylinkių. Įdomu, kad ir Lietuvos mokslininkai džiaugėsi, turėdami nedažną progą pabendrauti su savo kolegomis iš kitų miestų ir skirtingų mokslo sričių. Šį kartą simpoziume jau matėme ir eilę jaunų mokslininkų, baigusiu universitetą Lietuvoje, dirbančių užsienyje, bet sugrįžusių į gimtinę su savo paskaitom, ypač chemijos/biochemijos sekcijoje.

Naujam tūkstantmetyje Lietuva atsiranda naujame slenksyje, kuriame skleidžiasi naujos galimybės ir nauji iššūkiai. Tai atsispindi ne tik iškiliu Valdovų rūmų vaizdu, ar beveik baigtu tvarkyti modernaus Gedimino prospektu, bet ir besikeičiančių pramonės bei verslo profiliu. Tai atsispindėjo ir simpoziumo programoje.

Pažvelgus į plenarinių sesijų ir atskirų posėdžių pavadinimus, atsispindėjo valstybės užsibrėžtos pirmosios kryptys. Programos organizatorių dėka, įtraukti strateginių klausimų svarstymai. Simpoziume buvo perteikta arti keturi šimtai pranešimų; jame dalyvavo arti šimtas pranešėjų iš užsienio.

Juose susirinkę dalyviai turėjo išskirtinę progą kartu susirinkti ir ne tik pristatyti savo temas, bet ir svarstyti ateities kūrybos darbo kryptis.

Sventiškas simpoziumo atidarymas įvyko Lietuvos Respublikos Seimo rūmų salėje liepos 30 d. ryte. Daugelis atvyko autobusais iš arkikatedros bazilikos, kurioje kardinolas A. Bačkis aukėjo šv. Mišias simpoziumo intencija, įkvėpiančiu pamokslu sukaupdamas mokslo darbams. Seimo salėje prie mokslininkų prisidėjo Seimo darbuotojai, svečiai ir stebėtojai. Įvykius stebėjo ir spauda bei fotokorespondentai, kurie dienos darbus perdavė pasauliui internetu. Atidaryme dalyvavo ir tik angliškai kalbančių svečių, kurie galėjo užsidėti ausines ir klausytis vertimų iš lietuvių kalbos.

Simpoziumas pradėtas prel.

Grupė XIII Mokslo ir kūrybos simpoziumo „variklių“. Iš kairės: dr. Vytautas Narutis, Lietuvos švietimo viceministras, JAV LB Krašto valdybos pirm. Vaiva Vėbraitė, dr. Stasys Bačkaitis, LR Seimo pirm. Artūras Paulauskas, prof. Vyngintas Gontis.

E. Putrimo invokacija, kurioje jis Šv. Rašto žodžiais paskatino simpoziumą įkvėptam darbui. Simpoziumą savo sveikinimo žodžiu iškilmingai atidarė atvykęs Lietuvos prezidentas Valdas Adamkus. Savo kalboje prezidentas apžvelgė simpoziumo raidą Lietuvos ir išeivių gyvenime – pasigirdo jo išreikštas noras, kad išeivijoj sutelkti kultūros įnašai būtų priimti ir tautos lobyną. Praeitą prezidentas simpoziume yra dalyvavęs ne vieną kartą. Po prezidento kalbos šventiškam ryžtui nuteikė liaudies ansamblio melodijos su moderniais ritmais.

Ryto sesijoje Mokslo ir švietimo ministras Remigijus Motuzas aptarė ministerijos vykdomus darbus ir užmojus. Įvadinėje sesijoje dalyviai klausėsi prof. Z. Zinkevičiaus paskaitos „Lietuvių kilmės mįslė įmėniant“ ir prof. G. Kuprevičiaus šiuolaikinių svarstymų – „Tradicinė, masinė ir modernioji kultūra“. Sugrįžęs į Lietuvą dirbti mokslininkas D. Matulis svarstė temą „Mokslininkų grįžimas“ (atgal į Lietuvą). Sesija užsibaigė V. Vėbraitės paskaita, kurioje svarstoma išeivijos bendruomeniškumo vizija ir išdėstytas noras skleisti tautoje, ypač mokyklose, pasiaukojančio valstybės piliečio viziją.

Dienos svarstymus išskirtinai prikaustė „Teletilt“ plenarinė sesija „Lietuvos ir lietuvių vaidmuo tarptautinėje politikoje“. „Teletilt“ dėka buvo sujungti dalyviai Vašingtone ir Vilniuje

ir galėjo kartu diskutuoti pasirašyti. Joje dalyvavo internetiniu ekranu iš Vašingtono Kongreso narys T. McCotter ir Monterey Laivyno instituto politologas R. Neurich, moderuojami ambasadoriaus V. Ušacko. Vilniuje dalyvavo V. Landsbergis ir J. Paleckis, moderuojami prof. L. Donskio. Diskusijose iškilo Lietuvos vaidmens klausimas buvusių sovietų respublikų tarpe, pvz., Baltarusijoje ir kitur, tom šalim bandant žengti demokratizmo keliu, naudojantis Lietuvoje palyginti pasisekusiu pavyzdžiu. Iškilo diskusijos, ar Lietuvos pozityvi rolė šių šalių tarpe bus kaip vadovės ar moralinio autoriteto. Dalyvius nustebo atstovo McCotter įspėjimas, kad Rusija pastebimai ieško įtakos ir ateityje galėtų net pasiprašyti priimama į Europos Sąjungos nare.

Simpoziumas vyko Mokslo ir švietimo ministerijos globoje, ir jai vadovavo organizacinis pirmininkas Dainius Numgaudis, ministerijos valstybės sekretorius. Programos reikalais rūpinosi Zenonas Rudzikas, Simpoziumo tarybos pirmininkas ir Mokslo akademijos prezidentas. Jam talkino Vyngintas Gontis, Simpoziumo tarybos pirmininko pavaduotojas ir Lietuvių mokslininkų sąjungos pirmininkas.

Simpoziumo plenarinės ir įvairios kitos sesijos vyko Mokslo akademijos patalpose. Šių paskaitų santraukas galima

rasti internete XIII Mokslo ir kūrybos simpoziumo svetainėje. Simpoziumo mokslinės ekskursijos buvo įvykdytos važiuojant į Kauną, Šiaulius ir „Auksučių“ ūkį, kuris jau buvo aprašytas Drauge. Mokslinė ekskursija aplankė ir lietuviško Kauno universitetus. Čia iškilo didelis nusiskundimas – kad, kuriose srityse darbdaviai pradeda jausti stygių kvalifikuotų universitetų absolventų.

Paskiri pranešimai buvo sukelkti į šiuos posėdžius:

Lietuva ir lietuviai pasaulyje, Lietuva, jos švietimas ir mokslas ES erdvėje;

Moksliniai tyrimai ir technologijos žmogaus sveikatai;

Lietuvos gamta ir žmogaus aplinka;

Lietuvių tautos ir Lietuvos valstybės, visuomenės ir kultūros dabartis, raida ir paveldas;

Fundamentiniai tyrimai – nuo idėjų iki technologijų;

Moksliniai tyrimai ir technologijos žmogaus sveikatai;

Saugus ir efektyvus transportas, jo vystymas šalies ir tarptautiniu mastu;

Moksliniai tyrimai visuomenės kurti;

Saugi, ekologiška, ekonomiškai pagrįsta energetika.

Liepos 5 d. XIII Mokslo ir kūrybos simpoziumas Lietuvoje užsibaigė priėmimo pietumis Lietuvos Respublikos Seimo rūmuose. Jame Seimo pirmininkas Artūras Paulauskas simpoziumą pasveikino ir pasidžiaugė įvykiu, kuris jungė Lietuvos ir už Lietuvos ribų esančius mokslininkus bei darbuotojus, ir ragino tęsti ateities vizijas. Aptardami įvykdytus darbus ir ateities užsimojimus, į dalyvius prabilo Mokslo ir švietimo ministras Remigijus Motuzas ir Simpoziumo tarybos pirmininkas bei Lietuvos mokslų akademijos prezidentas Zenonas Rudzikas. Šiame priėmime, JAV LB valdybos pirmininkė ir prezidento patarėja Vaiva Vėbraitė dalyvius sveikindama pabrėžė išeivijos svarbą Lietuvos darbuose. JAV Simpoziumo tarybos pirmininkas Vytautas Narutis atvykusių vardu padėkojo rengėjams ir ypač Mokslo ir švietimo ministerijai, kurios globoje simpoziumas buvo įvykdytas, bei Vyriausybei ir Seimui už paramą.

Lietuva — išeivija — mokykla

Atkelta iš 1 psl.

Ar tokių mokytojų būtų šimtai, ar tūkstančiai? Manau, kad būtų dešimtys ir Lietuvos biudžetas nuo to nenuskurstų, bet koks gražus susikalbėjimas ir tėvynės paskata būti lietuvių pasiaukojančių! Sako, kad diplomatinis išstarnavimo metus skaičiuoja sumuodami ir neatsižvelgdami į geografinius taškus. Pasirodo, kad galima susikalbėti, tik reikia kalbėti.

Pagrindinis seminaras

Lituanistinių mokyklų vadovų ir mokytojų seminaras Trakuose atkreipė dėmesį, kai viena mokytoja, perskaičiusi laikraštyje informaciją apie seminaro įvykimą, širdingai šuktelėjo: „Juk ką tik grįžau iš Lietuvos, būčiau žinojus...“

Todėl mane ir sudomino ne tiek reikalingumas, kiek jo valdybinis sprendimas. Pervertiau Amerikos lietuvių, tačiau jame apie tokį išeivijos darbuotojų būsimą seminarą informacijos neradau, o radau tik informaciją, kad toks seminaras įvyko (AL, 2005.05.14). Neradau tokių informacijos ir Lietuvos pedagogams skirtą savaitraščio *Dialogas* internetiniame variante. Kalbinti išeivijos pedagogai vienu balsu tvirtino, kad nežinojo apie tokį seminarą. O kokia seminaro iškili tema – „Lituanistinis švietimas užsienyje“! Tačiau tai labiau organizacinė, o ne metodinė tema, kuri skambėtų žymiai kukliau, tarkim, „Lietuvių kalbos mokymas anglų kalbos aplinkoje“ ar pan. Todėl, pasiėmus tokią sąvoką ar sueigos darbo pavadinimą, derėjo kuo plačiau visus informuoti, kad bus gvildinami lituanistinio švietimo klausimai, skirti tam dalykui internetinį puslapį, pateikti įvairias apklausas, surinkti įvairių pasiūlymų ir t.t. Juolab kad tokia darbo tema labiau tikėtų sprendimų, kaip pagerinti plačiąją prasme lituanistinį švietimą užsienyje, radimui, o ne vienos ar kitos pamokėlės parodymui. Tam juk skiriami metodiniai susiejimai.

Nuoširdžiai tikiu, kad dalyvavę mokytojai iš Trakų išeivė krūvą teigiamos patirties ir ypač išpuodžių. Bet gal seminaras veikiau buvo skirtas Lietuvos valdininkams pasigirti kaip jie daug dirba (pagal programą kalbėjo visą dieną), o ne konkrečiai kažką nuspręsti ar išmokyti, tarkim, kaip reikia mokyti vaikus, kurie kalba lietuviškai, bet nemoka rašyti ir

skaityti? Dar yra tokių seminarų darbo efektyvumo bei naudos sugrįžimo vertinimai. Kokią naudą gausiu aš, tarkim, einantis lituanistinės mokyklos mokytojas iš Trakų seminaro? O ką Lietuva atsies į Amerikoje organizuojamus vietinių mokytojų, kurie patys juos finansuoja, kvalifikacinius kursus?

Mokymo informacijos situacija

Dabartiniame informacijos sraute gali greit pasiklysti ir daugiau laiko prarasti ieškodamas reikalingos informacijos nei ją skaitydami. Aš remiuos tik savo asmenine patirtimi, todėl lieku atviras bet kokiai kritikai, kad nesugebu tiksliai „ilysti“ ten kur reikia. Atsiverčiu TMID puslapi. Randu jų lituanistinių mokyklų nuostatus, bet nerandu JAV Švietimo tarybos nuostatų ar informacijos, kokios bendruomenės dar turi tokius nuostatus. Taigi, norint kiek giliau susipažinti su nuostatiniais reikalais, tenka „nardyti“ po įvairių Europos, Azijos lietuvių bendruomenių tinklalapius, bet ten dažnai reikalingos informacijos nerandi. TMID tinklalapyje galime rasti, kaip Lietuva padeda išeiviams, bet nerasi informacijos, kaip išeiviai padeda Lietuvai. Ne šio straipsnio tikslas surašyti bent dalį dovanotų kompiuterių, dolerių vaikų stovykloms, mokymų ir t.t. TMID puslapiuose neradau nuorodos, kad Lietuvių fondas šiemet, kaip ir anksčiau, skiria 25 tūkstančių dolerių Dr. Antano Raznos vardo švietimo premiją „asmeniui ar įstaigai, Lietuvoje ar užsienyje dirbantiems lietuvių išlaikymui bei pilietiniam, tautiniam ir humanistiniam ugdymui mokyklose ir universitetuose tobulinant lietuvių valstybinę kalbą ir švietimą“. Kandidatus reikėjo teikti tik iki š.m. birželio 15 dienos. TMID sugeba pateikti įvairius Europos bendruomenių renginius, bet Amerikos, Kanados, Japonijos ir pan. bendruomenių renginiai palikti už borto. Ir, ko gero, apie Lietuvių fondo iniciatyvas žino tik Amerika, nors gal ir Japonijoje darbuojasi lietuvių platintojas, vertas Dr. A. Raznos premijos. Nebent ši informacija būtų patalpinta į „Bernardinai“ puslapio rubriką „Išeivija“. Bet kas apie tai plačiau žino? Ir, apskritai, Lietuvos informacinės priemonės dar reikia atrasti, tikrąją žodžio prasme, išeiviją. Ar kam nors teko matyti, tarkim, per

„Panoramą“ kokią nors informaciją apie išeivijos veiklą? O kokių puikių darbų vykdoma ir vis lietuvių labui. Kodėl Lietuvai to nesužinoti?

TMID puslapiuose neradau nuorodos ir kaip vaikus reikia mokyti lietuvių kalbos, nors patys ir nori tvirtinti mokymo programas. Gal ir netinka to reikalausti iš valdininkų, bet Amerikos bendrovė „Comcast“ atveria naują mokymo kelią – būdamas „Comcast“ klientu gali iš tam tikro sąrašo pasirinkti žiūrėjimui bet koki filmą. O jei tokį mokymo filmukų banką turėtų Lietuva? Trumpų, išraiškingų, metodiškai apdorotų. Juk praktiškai kiekviena išeivių šeima, ypač jei jose yra mokinių, turi internetinį ryšį.

Lietuvybė ir nemokamos stovyklos

Regis tik šokinėti reiktų iš džiaugsmo, kad TMID Amerikos lietuvių jaunimui nemokamai organizuoja vasaros stovyklas Lietuvoje. Departamentas šiais metais apmokės 10 ar 20 asmenų stovyklavimo išlaidas. Tai tikrai puikus dalykas, tik, va, užkliūva atrankos kriterijai. Pateiktoje informacijoje, kad „labiausiai laukiami Lietuvos stovyklose dar neatostogavę vaikai“ (AL, 2005.05.28), išreikštas noras netampa skaidriuoju atrankos kriterijumi. Normaliai Amerikoje dirbantiesiems šeimai vienas tūkstantis dolerių, ypač jei niekas neserga, nepadarė avarijų ar kitaip neįsipainiojo į turtinius ginčus, nėra dideli pinigai. Todėl finansuoti savo vaikų kelionę į Lietuvą nėra taip jau keblu, nors kelionės išlaidos ir ženkliai viršija stovyklavimo kaštus. Ir kai pažiūrime kandidatus TMID, jei pateiks norą pailsėti vienas šimtas Amerikoje gyvenančių lietuvių? Kitas dalykas, jei rasis tik penki norintys. Tačiau prašyte prašosi, kad tokių stovyklų organizavimas būtų sietas su lietuvių išlaikymu ir jos plėtojimu. Todėl tam ir galėtų būti skirti įvairiausi konkursai, kurių nugalėtojams ir skiriamos kelialapiai. Aš puikiai suprantu, kad labai sunku rasti tokių konkursų finansuotojus ir t.t. Bet konkursai – pakankamai skaidri atranka.

Pateikta medžiaga, manau, kiek praplečia žvilgsnį į lituanistinių mokyklų situaciją ir išryškina darbo sistemingumą (susikalbėjimo) stoka.

Jauniausieji Čikagos lit. mokyklos mokinukai.

Zigmo Degučio nuotrauka.

Įnž. Vytautas Šliūpas (Auksučių fondo JAV vadovas) ir Šiaulių universiteto „Saulės“ ansamblis, Auksučių ūkyje sutikęs atvykstančius XIII Mokslo ir kūrybos simpoziumo dalyvius š.m. liepos 4 d.

Santara Šventosios pakrantėje

KESTUTIS KEBLYS

Algimantas Kežys neseniai rašė, kad Šviesa—Santara jau įleido šaknis Lietuvoje. Teisybė. O sprendžiant iš Kaunan persikėlusiu *Akiračių* ir dinamiskų metinių suvažiavimų, galima sakyti, kad ne tik įleido, bet ir sulapoj.

Šią vasarą Santaros suvažiavimas vyko birželio 24–27 d. Šiauliuose ir Anykščiuose. Gal tiksliau būtų tokius santarėnų subėgimus vadinti studijų dienomis (vykiu, kurio metu kelias skaito paskaitas, pranešimus, o didesnis būrys sėdi ir klausosi) negu suvažiavimu (kur organizacijos nariai ar atstovai susirenka ką nors spręsti). Santara, galima sakyti, nieko nesprenžia, nes juk ji net ne organizacija, o tik sambūris be narių sąrašo, be nario mokescio ir be valdžios. Tiesą pasakius, tai ir ne suvažiavimas. Rengėjai atsisakė to tradicinio, nuo senų Kavolio laikų vartoto termino ir pavadino mandriau – konferencija. Gerai, tegul tai ir bus buvusi konferencija.

Pirmoji diena paprastai vyksta didesniais miestais, be abejo, norint atkreipti akylesnį žiniasklaidos dėmesį ir suteiktį progą pasigerėti Santaros suruošta programa tiems miestelėnams, kurie ar dėl laiko, ar dėl stoko negali atvykti į Anykščius. Pradžią paprastai būdavo ar tai Vilniuje, ar tai Kaune. Šiais metais ta garbė teko Šiauliams. Daugelis nemažą universiteto salę pripildžiusių klausytojų buvo šiauliečiai, netruko ir spaudos bei televizijos darbininkų. Kaip įprasta, konferenciją sveikino atvykęs prezidentas Valdas Adamkus, primindamas visiems, kad čia susirinko ne šiaip sau būrelis pilkų akademikų, kad čia sambūris svarbus Lietuvai ir savo praeities darbais, ir ateities pažadais. Prezidentui salė plojo karštai, bet sunku pasakyti, ar jai didelį įspūdį paliko likusi dienos programa. Išskyrus jau televizijos žvaigždę tapusį ir nepaliaujančią įdomiai kalbėti Leonidą Donskį (ir gal iš dalies pranciškoną Arūną Peškaitį), Šiaulių programa buvo gan pilka. Pranešimuose buvo daug įdomios informacijos, bet norint sužavėti šiauliečius, reikėjo gerokai gyvensnio pristatymo.

Anykščiuose ypatingo šmaikštumo ir reklaminio blizgesio nebereikėjo, nes du šimtai (sako, tai rekordinis užsiregistravusių skaicius) ten atvykusių dalyvių žinojo, ko tikėtis, o jei kam ir pabosdavo kokia sumurmėta paskaita, visada galėdavo tyliai slinkti iš salės ir traukt per šilėlį pasigrožėti Šventosios pakrantėmis. Nors, reikia pasakyti, kad salė beveik niekad nepratušėdavo, nepaisant, kad didelė dalis klausytojų buvo studentai. Ir seni, ir jauni veržliai reikšėsi diskusijose, taikliai komentodami pranešėjų samprotavimus, o kartais net aštriai jiems paprieštaraudami. Atrodo, kad programos sudarytojai nebūlogai atspėjo, kas susirinkusiems bus įdomu.

Pranešimų temos buvo įvairios, bet aiškiai dominavo visuomeniniai – politiniai klausimai. Literatūra, kuriai ypač daug dėmesio būdavo Lemonto ir ankstesnės Lietuvos Santaros konferencijose, šiais metais prisiminta tik vienu pranešimu. Pagal rubriką „mažai, bet gerai“, Saulius Žukas atpylė tikrai įdomų ir intriguojantį pranešimą vardu „Ar tikėti lietuvių literatūra: postkolonijinis požiūris“. Tas postkolonijizmas tai tik mandingas vaipymasis, ir, laimei, šis terminas teliko pavadinime. Šiaip Žukas intriguojančiai svarstė, ar geriausia tarybinių laikų literatūra išlaiko savo kūrybinį svorį šiuo metu, kai ją gaivina ezopiniai bei rezistenciniai užtaisai jau nebesvarbūs. Užtai, kad literatūros buvo mažai, o politikos daug, atsakingi besikeičiančios programų sudarytojų komandos interesai. Kauno įtaka, sakytų žmonės. Ir ne be pagrindo. Kauniečiai juk praktiškai nusakydami savo kraštų politines ir etnines bėdas. Trečiasis sesijos pranešėjas

(nors ne slavas, bet vis tiek lietuviškai šnekęs be akcento) Arvydas Juozaitis pasakojo apie buvusiojo Karaliaučiaus padėtį socialiniu, kultūriniu ir lietuviškuoju požiūriu. Santarėnai į Anykščius atsivarė ir rimtų politikų – apie darbą ir įvykius Briuselyje kalbėjo europarlamentarai Justinas Paleckis ir Margarita Starkevičiūtė (programoje įrašyti Laima Andrikienė ir Aloyzas Sakalas nepasirodė). Justinas aiškino dalykus ramiai ir metodiškai, bet Margarita švaistėsi žaibais taip, kad jos nepažįstanciam atrodė, jog ji yra Darbo partijos atstovė. Pasirodo, kad ne. Kietų moterų turi ir švelnesnės partijos.

Labai gerai, kad Santaros konferencijų rengėjai kasmet papildė savo paskaitininkų sąrašą naujais vardais. Šiais metais tų naujų vardų buvo itin daug: jau minėti „trys slaviai“, Artūras Pleškaitis bei europarlamentarai J. Paleckis su M. Starkevičiūte, o be jų dar ekonomikos slopsniuose pagarsėjęs Gitanas Nausėda, sociologė ir Baltijos tyrimų direktorė Rasa Ališauskienė, prezidento štabe dirbanti Nerija Putnaitė, filosofė Audronė Žukauskaitė, Šiaulių universiteto sociologas Jonas Ruškus. Nauji vardai ir nauji veidai įdomiai praskiedė „senųjų vilkų“ pulką, kuone kasmet paskaitaujančių Santaros konferencijose. Amerikos „senbuviams“ ir šiais metais atstovavo Rimas Vaišnys, Liūtas Mockūnas ir Algis Mickūnas – sunku prisiminti metus, kuriuose šis filosofas nebūtų šypsojęs, publikai smagiai bendystydamas raizgytus samprotavimus. O tarp kasmetinių „naujabuvių“ konferencijoje kalbėjo Leonidas Donskis, Antanas Kulakauskas, Darius Kuolys, Gintautas Mažeikis (jis ir sumontavo visą Šiaulių dienos programą), Arvydas Šliogeris, Artūras Sverdiolas.

Tokioj gausioj programoj (be abejo, pergrūstoje, nes amžinai truko laiko diskusijoms) negali tikėtis vien žvaigždžių pasirodymo. Buvo visko: ir puikiai atliktų svaraus turinio paskaitų, ir visai neparuoštų pranešimų, ir migloj paskendusį svars-

Santaros suvažiavime kalba dr. Kęstutis Keblys.

tymų. Bendras įspūdis – Santaros paskaitininkai randa apie ką kalbėti ir dažnai pakalba visai nebūlogai. Artūras Sverdiolas vertas medaliu už šmaikščiausią pranešimo pavadinimą: „Lėkštutėlė lėkštutėlė“. Jis čia labai įtikinamai kritikavo dabartinę Lietuvos viešąją kultūrą, žiniasklaidos seklumas, vertybių nustatymą apklausos būdu. Darius Kuolys nuo šandienos grįžo į Didžiosios Lietuvos kunigaikštystės laikus ir kompetentingai aiškino anų laikų laisvės sampratą bei motyvą kautis už savo Respubliką, už pilietines teises, kurioms grėsė Rusų imperija. Informacijos tūriu buvo svarūs G. Nausėdos (Lietuvos ekonomikos augimo perspektyvos) ir J. Ruškus (Prostitucijos aukų reabilitacijos programos Lietuvoje) pranešimai.

Nepaisant Algio Mickūno herojiškų pastangų, Santaros konferencijų juodoji skylė dažnai būna filosofijos sekcija. Antri metai iš eilės klausytojus įvedinėjo Arvydas Šliogeris. Jam priklauso ypatingas prizas už įžiliausią šios konferencijos pranešimą, kuriame jis pasiskelbė, jog nuo graikų laikų pasaulyje nebuvo jokio verto filosofo, kad filosofiją sužlugdė krikščionybė ir gamtos mokslai, pasišovę parodyti, jog viską žino. Intriguojanti hipotezė, tačiau paleista be jokios argumentacijos, be rimtesnio svarstymo, tampa kalambūru, kuris reikšia ne ką kitą, kaip panieką klausytojams. Niekas prieš tą neatsakingą išsišokimą neprotestavo, nes neturėjo nei progos – pirmininkaujantis tuoj nutraukė diskusijas, galbūt norėdamas apsaugoti kairiojo sparno numylėtąjį filosofą nuo nemalonumų.

Santara būtų ne Santara, jei apseitų be meno ir vakarinių pramogų. Šiauliuose puikią programą dar pukesnėje mies-

Šviesos-Santaros suvažiavimo dalyviai.

Algimanto Žižiūno nuotraukos.

to muziejaus saleje atliko poetas-skaitovas Rolandas Rastauskas ir mušamųjų virtuozas Arkadijus Gotesmanas. Improvizacija pavadintas spektaklis buvo atliktas preciziškai ir įspūdingai. Po pirmos paskaitų pilnos dienos Anykščiuose konferencijos dalyvius linksmino V. V. Landsbergis, dainuodamas ir gitaruodamas savo dainas, kurias vadino žiauriai gražiais romansais ir kaimiečių mantromis. Po to Landsbergis dar rodė du dokumentinius filmus: savo apie Henriką Nagį ir A. Reneckio apie Juozą Girnį. Filmai buvo turiningesni, bet mantros ir romansai smagesni. Dainavimą su gitara neoficialiai dar tęsė barelio balkone Leonidas ir Jolanta Donskiai, per daug netrukdydami aktyviam barelio verslui bei publi- kos savitarpio bendravimui.

Užsklandai paskutinį vakarą valgyklos prieangį grojo klaidietis Gintaras Grajauskas (gerokai sukritikuoto romano

Erežijos autorius) su savo „Rokafeleriais“. Jauni ir kai kurie realybės nepripažįstantys pensininkai, užsikamšioję ausis smagiai pasišoko. Bet prieš tai, pasibaigus keistai Rimo Vaišnio paskaitai ir trumpam pasitarimui, ką daryt ateinančiais metais, buvo dar vienas įvykis.

Organizatoriai sugalvojo konferencijos dalyvius pavėžinti Anykščių siauruku (siaurbėgiu traukinuku), šalia Puntuko, pagrindine Anykščių turistine atrakcija. Ekskursija vyko smagiai, tik netrukus kažkur vidury gudaus miško driokstelėjo siaubą varantys šūviai, traukinukas sustojo tarsi Londone ar Irake. Tado Blindos teroristų gauja išgrūdė visus ekskursantus lauk, paėmė įkaitus ir nūsivarė juos prie šimtamečio ažuolo.

Ir čia reikia paskelbti geras naujienas Fronto bičiuliams, ypač karingajai jų atmainai Pacifiko pakrantėse. Jų keršto

šauksmas tapo išklausytas – Blindos banditai užnėrė ant kaklo Egidijui Aleksandravičiui storą virvę, permetė ją per sausą ažuolo šaką ir rengėsi karti. Ką tik kiek būtume netekę gabaus istoriko. Bet Edigijus šiaip taip išsilaižė, išsimaldavo pasigailejimo, su ašarom pasizadėdamas niekad daugiau neabejoti 1941 m. sukilimu ir, šiuokštu, nepiktinaudoti Išeivijos studijų centro Kaune vienapusiškai liberalų propagandai. Blindininkai atlyžo ir pakvietė visą santarėnų kariuoną alaus ir keptos kiaušienos vaišėms.

Taip maždaug ir baigėsi du tūkstančiai penktųjų Santara Anykščiuose. Be didelių viršūnių ir be gilių prarajų. Rūkydami paskutinę cigaretę, prieš lipdami į autobusą, jaunieji konferencijos dalyviai lyg ir sakė: buvo nebūlogai, beveik įdomu. Gal reiks ir kitais metais atsilankyti. Taip maždaug kalbėjo jų veidai.

Leidiniai

Lenkų desantas vasaros World Literature Today

Pasirodė kas metų ketvirtį leidžiamas *World Literature Today* (WLT) vasaros numeris. Retkarčiais ir lietuvių literatūrai dėmesio skiriančiame leidinyje šįkart – šiuolaikinės lenkų poezijos triumfas, mat, nuo 1969 m. University of Oklahoma bei WLT kas antri metai teikiamas Neudstadt literatūrinis apdovanojimas šiemet paskirtas žymiam lenkų poetui Adam Zagajewski. (Jei kam smalsu sužinoti, tai Neudstadt literatūros premija, turinti gana didelį „svorį“ ir turi stambią piniginę išraišką, siekiančią

50,000 JAV dolerių. Apdovanojimas taip pat gauna sidabrinę erelio plunksną bei žymens įteikimą liudijantį raštą.)

A. Zagajewski laikomas vienu geriausių XX a. lenkų poetu, greta Czesław Milosza, Zbigniew Herberto bei Wisława Szymborska. Jis iš esmės tęsia „daiktiskos“, bet mediatyviuos, apčiuopiamos, bet idealistiškos poezijos kryptį, išgarsinęs lenkų poeziją visame pasaulyje. 1945 m. gimęs Lvoje (dabartinėje Ukrainoje), augęs Gliwice, Lenkijoje, 1963 m. persikraustė į Krokuvą, kur Jogailos universi-

PASIKEITIMAS

*Neparašiau nė vieno eilėraščio
jau mėnesius.
Gyvenau kukliai, skaitydamas laikraštį,
mindamas galios mįslę
Ir paklusnumo priežastis.
Stebėjau saulėlydžius
(purpurinius, nerimastingus),
girdėjau kaip paukščiai nutyla
nakties nebylostėje.
Mačiau saulęgrąžas nuleidusias
galvas prieblandoje, tarsi nerūpestingas budelis
būtų išėjęs pasivaikščioti po sodus.
Saldžios rugėjo dulks nusedo
ant palangės ir driežai
pasislėpė sienų plyšiuose.
Ilgai vaikščiojau,
trokšdamas tik vieno:
perkūnijos,
pasiikeitimo,
tavęs.*

Iš lenkų kalbos vertė V. K.

tete gavo filosofijos bakalauro laipsnį. Todėl neatsitiktinai nuo studijų metų iki pat naujausių rinkinių A. Zagajewski

poezijoje gausu filosofinių motyvų. Visų pirma, ne be filosofijos studijų įtakos gimė ir svarbiausias poeto kūrybinis ap-

Poetas Adam Zagajewski.

sisprendimas – rašyti „tiesia kalba“, išreiškiant realybę taip atvirai, kaip tik įmanoma, tiesiogiai perduodant žmogiškosios patirties turtingumą ir sudėtingumą“.

Gary Hawkins straipsnyje, kuris yra tik vienas iš kelių A. Zagajewski poeziją analizuo-

jančių rašinių šiame WLT numeryje, teigiama, kad lenkų poeto eilėraščiai balansuoja tarp kasdienybės ir transcendencijos, juose ypatingai priešinamasi modernaus pasaulio ironijai ir skepticizmui. G. Hawkins teigimu, A. Zagajewski kūryba yra rimta paties geriausio šio žodžio prasme, nes joje principingai atsiskaidoma „garbinti perversijas“. Sutinkame su tokiomis išvalgomis ar ne, tačiau neabejotina, kad bet kuris poetas gali pavydėti tokio dėmesio, koks A. Zagajewski skiriamas šiame žurnale. Ir poeto gerbėjams, ir jo kūrybą analizuojantiems kritikams čia pateikiama tikrai pakankamai medžiagos tolesnėms studijoms, diskusijoms ir apmąstymams.

Beje, dėmesys A. Zagajewski tarsi savaime priverčia atsisiųsti lenkų literatūrą apskritai. Todėl greta laureato kūrybos bei jos analizės trumpai pristatomi keturi lenkų tautybės Nobelio premijos laureatai (Henryk Sienkiewicz, Władysław Reymont, Czesław Miłosz bei Wisława Szymborska). Matant tai, ne iš pirmo laukti atrodo lietuvių kultūrininkų nusiskundimai dėl negauto Nobelio – vis dėlto tai būtų ne tik vieno individo, bet ir visos tautos kultūros laimėjimas, kad ir kokie konjunktūriniai ar diskusiotiniai premijos teikimo komiteto narių sprendimai bebūtų.

Šis tas žurnale liko neokupuota lenkų literatūros desanto. Kūrybos skiltyje spausdinama Claude Michel Cluny, Nancy Morejon bei Jeanne Marie Beaumont poezija. Tradicinis žurnalo interviu – su New York poetu, vienu žymiausių šiuolaikinių indėnų kilmės poe. Maurice Kenny. Kaip visada, gausu knygų recenzijų, kurias daug mažiau įdomu skaityti nei patias knygas, ką jau kalbėti apie recenzijų recenzijas, tad, palikdamas tai dar nevarsiusiems naujojo WLT, apžvalgą ir baigiu. Vladas Krivickas

„I laisvę“ fondo studijų savaitė

ELENA USELIENĖ

Jau keturiolikta kartą „I laisvę“ fondo Lietuvos filialas pakvietė šio fondo bičiulius ir visus, kurie neabejingi fondo skleidžiamoms idėjoms, susirinkti studijų savaitės: klausytis pranešimų, diskutuoti, bendrauti ir linksmintis. Susitikime Kaune, vėliau persikėlėme į Kauno apylinkes – Kulautuvą.

Diskusijų tema – Lietuvos rezistencija 1941 m.: įvykiai ir jų vertinimas – buvo parinkta neatsitiktinai. Galbūt jai ir trūksta to globalumo, kurio daugelis buvome įpratę tikėtis iš studijų savaitės temų, tačiau vieno iš šiemet kalbėjusių pranešėjų, dr. Augustino Idzelio, teigimu 1941-ieji – „patys svarbiausi (aptariamo laikotarpio erdvės) metai Lietuvoje, kai sovietizacija, rezistencija, masiniai trėmimai, sukilimas, karo pradžia sekė vienas paskui kitą“. Daugybė faktų, įvykių, nuomonių nuo tada liko neišsakyta ir nesusisteminta; iki šiol Lietuvos visuomenėje trūksta aiškumo, o dažnai ir tiesiog paprasčiausios informacijos apie tai, kas tais metais vyko mūsų valstybėje ir kaip tai paveikė mūsų tautos likimą tiek Lietuvoje, tiek ir išėivijoje.

Pasak dr. A. Idzelio, nutautėjimas išėivijoje – tai „nežinomas praeities, ir ypač tos, kurios dalyviai buvo jaunesniųjų kartos tėvai ir seneliai“, neparašę atsiminimų. Pranešėjo nuomone, tą liudininkų ryšį su istorija būtina kurybiškai panaudoti.

Šią ir daugelį kitų su studijų savaitės objektu susijusių temų nagrinėjo nemenkas būrys istorikų. Apskritai, visos studijų savaitės metu buvo labai ryški istorinė diskusijų kryptis: nuomonės buvo grindžiamos ne tiek emocijomis, prisiminimais, nuojautomis, kiek faktais ir jų interpretacija. Galbūt gali atrodyti, kad tai sumenkina ne vieno mūsų emocijų ryšį su šia praeitiimi; jis ir taip daugelį dešimtmečių buvo plaunamas iš mūsų atminties, tačiau ar nebus tai dabar geriausias būdas gaivinti tą patį emocijų ryšį, suteikiant galimybę matyti plačiau?

Kalbėdamas apie 1941 m. birželio esmę ir atgarsius, kitas pranešėjas – dr. Sigitas Jęgelevičius teigė, kad ši problema pirmaisiais nepriklausomybės metais buvo greičiau politikos tema, tačiau dabar jau tapo istorikų tyrinėjimų objektu – „gyvą istoriją“. Pranešėjo teigimu, birželio sukilimas prisimenamas net ir po ilgalaikių sovietų valdžios pastangų ištrinti jį iš žmonių atminties, o jo reikšmę ir įamžinimas turėtų rūpėti toli gražu ne vien tų įvykių dalyvių šeimoms. Birželio sukilimo, kaip vieno ryškiausių II Pasaulinio karo įvykių, reikšmę pabrėžė ir dr. Arūnas Bubnys, pristatęs atskirus šio sukilimo fragmentus.

Savo platiame pranešime dr. Arvydas Anušauskas konstatavo, kad ir šiandien bendra Lietuvos pasipriešinimo istorija nėra parašyta – tėra bandymai tai daryti. Tačiau per 15 nepriklausomybės metų kokybiškai pasikeitė pasipriešinimo vertinimas. Analizuodami partizanų dokumentus, dabarties istorikai stengiasi atskleisti teisingumo siekimo problemą, mat, to meto įvykių atgarsiai nenutilę ligi šiolei: ir dabar teismuose yra įvairių rezistencijos meto nužudymų bylų, kurias nagrinėjantys teisėjai

„I laisvę“ fondo studijų savaitė pasižymėjo ne tik paskaitomis, diskusijomis, bet ir dainomis.

„nesupranta, kaip buvo realizuojamas teisingumas tada; kad tuo metu vykęs karas buvo teisėtas; kad egzistavo partizanų organizacinės struktūros“ ir kad tai negali būti paprastos kriminalinės bylos, nors kaip tik tokiu požiūriu linę vadovautis šių bylų teisėjai.

Pasak dr. A. Anušausko, pasipriešinimo dalyvavo apie 5 proc. tautos ir šiuo požiūriu Lietuva niekuo nesiskyrė nuo kitų valstybių, kuriose vienu ar kitu metu vyko panašūs procesai. Ilgiau apsisitojęs ties sovietų teroro mechanizmu, pranešėjas apibendrinio, kad, metams bėgant, pasipriešinimo slopinimo būdai keitėsi, nors iš esmės sovietų valdžia Lietuvoje naudojo trečiajame ir ketvirtajame XX amžiaus dešimtmetyje Azijoje bei Ukrainoje išbandytus tautų naikinimo metodus. Pranešėjo teigimu, teroras prieš lietuvius buvo vykdomas „bangomis“. Aukščiausias jo taškas buvo pasiektas 1945–siais. Į sovietinio saugumo rankas tuomet buvo patekę apie 280,000 suaugusių Lietuvos žmonių. Dr. A. Anušausko teigimu, absoliuti dauguma – 70 proc. Lietuvos partizanų žūdavo išduoti.

Lietuvos pasipriešinimą pranešėjas pateikė kitų Baltijos valstybių bei Lietuvos kaimynų rezistencijos kontekste. Pranešėjo duomenimis, Lietuvoje visą laiką buvo iki 7 kartų daugiau NKVD dalinių nei Latvijoje; ir pasipriešinimas Latvijoje (žinoma, reikia atsižvelgti į gyvenojų skaičiaus skirtumus) buvo mažesnis. Dar mažesnis jis buvo Estijoje. Pasak A. Anušausko, nuo 1945–ųjų latviams įsitraukus į vokiškus dalinius, estų ir latvių pasipriešinimo potencialas buvo sunaikintas. Tuo tarpu lietuvių bei ukrainiečių pasipriešinimas buvo tolygus, o kartais lietuvių buvo ir kur kas aktyvesni.

Itin detaliai 1941–ųjų birželio sukilimą Kaune istorijos perspektyvoje pateikė dr. A. Idzelis. Pranešėjas teigė, kad tiek pasirošiant sukilti, tiek ir pačiame sukilime akivaizdus ypatingas ateitininkų indėlis, o antinacinė rezistencija skirstytina į dvi rūšis: organizuotą ir neorganizuotą. A. Idzelis paminėjo iki šiol gana skaudžią temą – sukilimo ryšį su holokaustu – ir konstatavo, kad sukilimas neturėjo nieko bendra su žydų naikinimu.

Logišku pranešimų ir diskusijų tęsinio tapo emocingas Tremties muziejaus Kaune vadovo Kęstutis Kasparas pasisa-

kymas: jis pristatė visus Juozo Daumanto knygos *Partizanai* leidimus. Po to vykęs susitikimas su 1941 m. birželio sukilimo ir laisvės kovų dalyviais išties tarytum priartino anuometinius įvykius, apie kuriuos tiek diskutuota, ir priminė visiems, o ypač jaunesiems studijų savaitės dalyviams, kad tuomet veikė tokie pat realūs žmonės, kaip ir jie patys dabar: jaunatviški, bebačiai svajokliai.

Kad aptariamam laikotarpiu gyvenę žmonės visai kitaip suvokė savo gyvenamo laikotarpio realijas, nei mes jas galime vertinti dabar, žinodami įvykių eigą, konstatavo prof. K. Skrupskelis, kiekvienais metais tikra to žodžio prasme praeitį nagrinantis studijų savaitės dalyvis vis naujais savo pranešimais. Nors kartais atrodo, kad, profesorius kalbant, kyla daugiau klausimų nei atsakymų, vis dėlto tai tik padidina pranešimo vertę klausytojų pažinimui. K. Skrupskelis teigė, kad apie 1940–1941 metų įvykius mes žinom net daugiau nei galėtumėm tikėti: „lietuviški šaltiniai dar nėra išsemti, mažai nagrinėti vokiškieji, o sovietiniai – nė nepailesti“. Tačiau turėdami kroniką mes vis dėlto nežinome pagrindinių įvykių veikėjų motyvų ir jų galvosenos. Tie, kas rašė tuos ar kitus dokumentus, siekė savo tikslų, ir pačiame

tekste jie nėra tiksliai išreikšti. „Dokumentas gali būti problema, o ne atsakymas“, – sakė K. Skrupskelis. Profesorius vieną po kito vardijo klausimus, į kuriuos, anot jo, dar nėra atsakymų: ar Lietuvos okupacija buvo užprogramuota iš pat pradžių? Ar Laikinosios vyriausybės struktūros trukdė vokiečiams, ar lengvino jų darbą? Kada ir kokia informacija apie vokiečių planus pasiekdavo Laikinąją vyriausybę ir ką pastaroji žinojo apie tolimesnę vokiečių politiką? Keldamas šiuos ir daugelį kitų klausimų, prof. K. Skrupskelis kreipėsi į nemenką būrį jaunųjų istorikų, dalyvavusių šioje studijų savaitėje, su pasiūlymu imtis darbo ir rasti atsakymus į šiuos klausimus.

Savo pranešime K. Skrupskelis ne kartą vartojo sąvoką „viešojo opinija“, pabrėždamas, kad ji nėra pastovus dalykas bei negali būti visiems bendra. Pranešėjas dar kartą atkreipė dėmesį į tą gerai žinomą ir iki šiol gyvuojantį įvaizdį, „kaip lietuvių pasitinka vokiečius su gėlėmis“ ir teigė, kad keli, nors ir autentiški atvejai, nieko negali pasakyti apie visumą: tokiomis sąlygomis, kurios susiklostė Lietuvoje 1940–1941 metais, visuomenė tampa fragmentiška (to sąmoningai siekiama ir bet kokie platūs apibendrinimai tik klaidina, ypač kol nėra būdų nustatyti ir apibendrinti, kokia buvo to meto Lie-

Jaunoji karta „I laisvę“ fondo studijų savaitėje.

tuvos viešojo opinija.

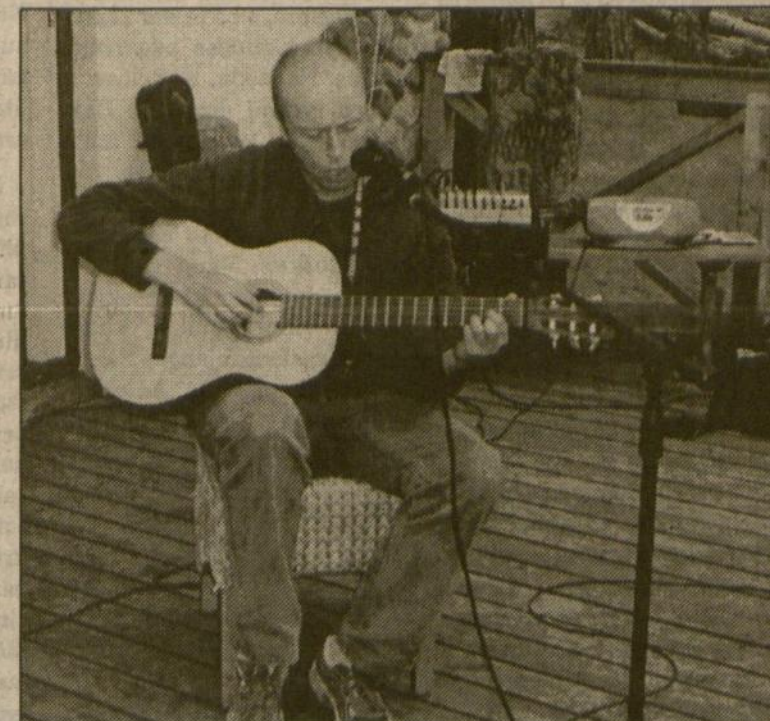
Tikru atradimu šioje studijų savaitėje tapo švedas Jonas Oehman, gimęs ir augęs Švedijoje, prieš 16 metų dar nieko nežinojęs apie Lietuvą. Dabar šis jaunas žmogus ne tik laisvai kalba lietuviškai, kaip, beje, ir dar ne viena kita kalba, bet ir žino apie Lietuvos rezistenciją net kur kas daugiau, nei patys lietuviai. Ir ne tik žino pats, bet ir pasiryžęs supažindinti kol kas Švediją (o vėliau – žiūrėsime) su tuo, kas vyko Lietuvoje 1941–1953 metais. Kad išleistų J. Lukšos–Daumanto knygą *Partizanai* švedų kalba, J. Oehman, teko pereiti 35 leidyklas, kol galiausiai knyga buvo išleista 13,000 egzempliorių tiražu, kuris tuoj pat buvo išparduotas. Taigi Švedija, anot J. Oehman, tapo „pirmąja šalimi Vakarų Europoje, savo kalba išleidusia tokios tematikos knygą“. Tai pranešėjui atrodo tarytum pastanga grąžinti tą skolą Lietuvai, kai labai ilgai Švedijoje, kalbant apie mūsų valstybę nebuvo vartojama sąvoka „okupacija“, o tiesiog konstatuojama, kad šalis priklauso paskirta knygos *Sunkių trau-*

mų psichologija: ilgalaikiai represijų padariniai žmonėms sudarytojai prof. Danutei Gailienei. Priimdama premiją, D. Gailienė sakė, kad idėja išleisti tokią knygą kilo todėl, kad „ir apie Vietnamo aukas esam skaitę, ir apie holokaustą, bet nieko neskaitėm apie represijų aukas“. Štai ši spraga ir pradėta užpildyti, bet, kaip sakė baigdamas savo pranešimą Jonas Oehman: „Tiek dar darbo reikia atlikti!“

Gerasis Dieve,

žmogaus Kūrėjau ir vienintelis Išlaisvintojau, su meile kreipiamės į Tave, tikėjimu išpažindami, kad esi suteikęs mums valios laisvę bei pasirinkimo galimybę, kaip svarbiausią asmens orumo ir tautų suverenumo pagrindą. Esi suteikęs mums laisvę, kaip dvasinės žmogaus prigimties žymę ir Tavo, Dieve, paveikslą ir panašumo liudijimą, tuo pačiu ir teisę šią brangiausią Dangaus dovaną ginti.

Tu vienas, Dieve, žinai, kiek kartų Lietuvos istorijos kelionėje turėjome ginti savo žmo-

Gitara sau pritardamas, dainuoja svečias J. Oehman.

Sovietų Sąjungai. Lyg iššoki pranešėjas vertina ir galimybę (jau atsirado tokių vilčių) išleisti šią knygą ir rusų kalba. J. Oehman pranešimas buvo palydėtas labai gausių plojimų, kuriuose sumišo ir nuostaba, ir susižavėjimas, ir viltis.

Tas geranoriškas nusiteikimas ir itin rami atmosfera tapo išskirtiniu šios studijų savaitės bruožu: nė vienas prelegentų nesukėlė bent kiek didesnės auditorijos nepritrimto bangos, diskusijos vyko ypač kryptingai, dalykiškai ir kartu labai šiltai, nors šį kartą studijų formatas buvo kiek pakeistas – kitaip nei visuomet, nebebuvo diskusijų moderatorių, nukreipiančių diskusijų vagą. Ypatiną ir tai, kad šį kartą nemažai dėmesio, tiek parenkant temas diskusijoms, tiek pramogų programą, buvo skirta jaunimui. Pasibaigus dienos diskusijoms, dalinimasis patirtimi ir bendravimas nenuslopdavo iki vėlyvo vakaro: vyko krepšinio varžybos, dainų vakarai, šokiai. Šį kartą visus nustebino studijų savaitės pranešėjai, ne tik pristatę pranešimus, bet ir atskleidę kitus savo talentus: prof. K. Skrupskelis su žmona puikiai šoko klasikinį pramoginų šokių, o J. Oehman dainavo tiek gerai žinomas, tiek ir savo kūrybos dainas.

Kaip ir kiekvieną kartą, šiemet buvo įteikta tradicinė „I laisvę“ fondo įsteigta Rezistencijos premija. Šį kartą ji buvo

Lituanus žurnalo konkurso laureatai

Lituanus žurnalo penkiasdešimt metų suakciai paminėti mokslinių straipsnių konkurso laureatai buvo išrinkti Giedrius Subačius, lietuvių kalbos profesorius Illinois universitete Čikagoje ir Alfred Bammesberger, lingvistikos profesorius Eichstatt katalikų universitete. Abiem autoriam buvo įteikta po 500 dol. premija.

Giedrius Subačius savo straipsnyje „Development of the Cyrillic Orthography for Lithuanian in 1864–1904“ (Kirilikos abėcėlės taikymo lietuvių kalbai 1864–1904 metais raida) apžvelgė rusų valdininkų ir kalbininkų pastangas pritaikyti kirilikos raidyną lietuvių spaudiniams. Iki šiol, lietuvių kalbininkai mažai skyrė reikšmės ir dėmesio šių leidinių ortografijai. Profesorius Subačius šią temą jau nagrinėja keletą metų ir apie šią ir kitas lietuvių kalbą liečiančias temas yra paskelbęs per 60 mokslinių straipsnių bei redagavęs eilę knygų. Vilniaus universitete, 1983 metais, jis įsigijo magistro laipsnį iš lietuvių kalbos, o 1988 metais doktorato. Vėliau, 1999, lietuvių kalbos institutas jam suteikė habilituoto daktaro laipsnį.

Alfred Bammesberger, savo

giškąjį orumą ir tautinę laisvę didžiausių aukų, skausmo ir praradimų kaina. Psalmės žodžiaisariant, Tu tebesaugai odmaišiuose surinktas naikinamųjų Sibiro tremčių ašaras, Rainių, Medininkų, Vilniaus ir tėvynės giriose pralietą kraują...

Tikime, kad Tavo malone, iš šio pasiaukojimo ir kraujo vėl prisikėlė nepriklausoma Lietuva.

Todėl šiandien, susirinkę į Studijų savaitę, pirmiausia pavedame Tavo tėviškam gallesingumui ištikimuosius, heroiskais gyvenimais ir mirtimis išsaugojusius laisvės dvasią. Tai jų dėka Lietuva visuomet buvo laisva savo sieloje, o Vyčio ir trispalvės jokia okupacija nenukabino iš širdžių.

Šiandien dėkojame Tau, Viešpatie, už atgautosios laisvės dovaną, kaip gėrio kūrybos gali-nybę.

Dėkojame už laisvės dovaną, kaip gėrio liudijimą pasauliui – „gerą pavyzdį“ ir viltingą įkvėpimą tautoms, kurioms tebėra paneigta apsisprendimo teisė – Čėčėnijai, Tibetui, visiems kuriuos engia „nuodėmės struktūros“ ir naikina nūdienos „blogio imperijos“.

Kaip ir neseniai patirtos rezistencijos dienomis, taip ir šiandien prašome Tave, Dieve – išsaugok visų pirma mūsų dvasinę laisvę ir riterystę laisvėje – kad niekada nepanaudotume savosios laisvės kitų pavergimui, kitų vergijos pateisinimui ar konformistiškam, konjunktūriskam, išdavikiškam vergijos pasaulyje toleravimui.

Suteik mums Kristaus išminties kovoti su priespaudos formomis, kurios pasireiškia ir demokratijose bei suvereniose šalyse – kad įstengtume pasipriešinti laisvę žudančiai korupcijai, socialiniam neteisīgumui, žmogaus gyvybės ir esminių teisių negerbimui.

Palaimink mūsų laisvės pastangas Tu, Kuris per apaštala esi pasakęs: „Esate brangiai atpirkti, todėl nebūkite žmonių vergai“.

Kun. Robertas Grigas

Invokacija „I laisvę“ fondo XIV studijų savaitę pradėdant. Kaunas, Karininkų ramovė, 2005.06.30

straipsnyje „Mapping the Position of Lithuanian in the Twenty-First Century“ (Numatant lietuvių kalbos vietą dvidešimtojo amžiaus pirmajame puslapyje) nagrinėja lietuvių kalbos istorines šaknis ir tolimesnę jos ateitį. Profesorius Bammesberger susidomėjo lietuvių kalba prieš 40 metų studijuodamas lingvistiką Muenchen ir Yale universitetuose, taip pat bendraudamas su baltų kalbininkais, tarp jų William Schmalstieg ir Zigmund Zinkevičius. Eichstatt universitete 1955 metais jis surengė konferenciją baltų kalbos klausimais ir ta proga išleido straipsnių rinkinį *Baltistika: Aufgaben und Methoden* (Heidelberg: Winter, 1998).

Šių dviejų autorių straipsniai bus išspausdinti rudenį išleidžiamame *Lituanus* numeryje, kurio tikslas yra paminėti 100 metų nuo spaudos atgavimo Lietuvoje. *Lituanus* žurnalą redaguoja Violeta Kelertienė, Čikagos Illinois universiteto lietuvių katedros vedėja ir profesorė. Žurnalo kaina yra 20 dol. metams. Prenumeratos reikalais galima kreiptis Internetu www.lituanus.org. arba paštu *Lituanus*, 47 West Polk Str. Suite 100-300, Chicago, IL 60605-2000. **dkv**